

Jacek Lisowski

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Ekonomii, Katedra

Ubezpieczeń

jacek.lisowski@ue.poznan.pl

SPECYFIKA I ZNACZENIE REZERW TECHNICZNO-UBEZPIECZENIOWYCH W DZIAŁALNOŚCI UBEZPIECZycIELI KREDYTU KUPIECKIEGO

Streszczenie: Każdy zakład ubezpieczeń, w celu zmniejszenia ryzyka prowadzenia działalności oraz wywiązywania się ze swoich bieżących i przyszłych zobowiązań wobec ubezpieczonych, jest ustawowo zobowiązany do tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Potrzeba tworzenia i rozwiązywania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jest konsekwencją specyfiki działalności ubezpieczeniowej, która wymaga rozłożenia przychodów i kosztów oraz obciążenia ich ryzykiem grożącym zakładowi ubezpieczeń na kolejne okresy sprawozdawcze (obrachunkowe) adekwatnie do okresów odpowiedzialności. Ich znaczenie jest szczególne w zakładach prowadzących ubezpieczenia kredytu kupieckiego z uwagi na specyfikę i charakter pokrywanego ryzyka oraz w związku ze znaczną cyklicznością osiąganych wyników.

Słowa kluczowe: rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, ubezpieczyciel kredytu kupieckiego, rezerwa na wyrównanie szkodowości.

Klasyfikacja JEL: G22, F18.

THE SPECIFICITY AND IMPORTANCE OF TECHNICAL PROVISIONS FOR TRADE CREDIT INSURERS

Abstract: In order to reduce business risk and meet their current and future obligations towards policyholders, every insurance company is legally obliged to create technical provisions. The need for creating and dissolving technical provisions is a consequence of the nature of the insurance business, which requires distributing revenues and costs as well as the potential risk assigned to them between successive reporting (accounting) periods appropriate to the periods of responsibility. Technical provisions are particularly

important in the case of trade credit insurers due to the specific nature of the risk covered and in view of the largely cyclical character of their performance.

Keywords: technical provisions, trade credit insurer, equalisation reserve.

Wstęp

Każdy zakład ubezpieczeń, w celu zmniejszenia ryzyka prowadzenia działalności oraz wywiązywania się ze swoich bieżących i przyszłych zobowiązań wobec ubezpieczonych, jest ustawowo zobowiązany do tworzenia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Potrzeba tworzenia i rozwiązywania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych jest konsekwencją specyfiki działalności ubezpieczeniowej, która wymaga rozłożenia przychodów i kosztów oraz obciążenia ich ryzykiem grożącym zakładowi ubezpieczeń na kolejne okresy sprawozdawcze (obrachunkowe) adekwatnie do okresów odpowiedzialności. Podstawowym zadaniem każdego zakładu ubezpieczeń jest stworzenie właściwego systemu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, dostosowanego do własnych potrzeb i możliwości, uwzględniającego specyfikę prowadzonych ubezpieczeń [Sangowski 1997, s. 261]. Celem artykułu jest przedstawienie specyfiki rezerw techniczno-ubezpieczeniowych tworzonych przez ubezpieczycieli kredytu kupieckiego i opisanie ich znaczenia.

1. Szczególna rola rezerwy na wyrównanie szkodowości

W przypadku zakładów ubezpieczeń kredytu zastosowano, oprócz tradycyjnych rodzajów rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, tj. rezerwy składki i szkodowej, ustawowy obowiązek tworzenia rezerwy na wyrównanie szkodowości [Rozporządzenie 2009, § 4]. Rezerwa ta dla ubezpieczycieli kredytu jest przeznaczona na pokrycie ujemnego wyniku technicznego bądź też na wyrównanie wyższego niż przeciętny wskaźnika szkodowości na udziale własnym tej grupy ubezpieczeń w danym roku obrotowym. Rezerwa ta tworzona jest na ostatni dzień roku obrotowego (w odróżnieniu od pozostałych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, które są tworzone na koniec każdego okresu sprawozdawczego) [Ustawa z dnia 29 września 1994, art. 38, ust. 2]. Ubezpieczenie kredytu charakteryzuje się dużym stopniem ryzyka oraz często dużymi wahaniami wskaźnika szkodowości. Stąd zakłady ubezpieczeń prowadzące tę grupę ubezpieczeń zostały zobowiązane do tworzenia tej rezerwy oraz narzucono im ściśle określone metody ich tworzenia.

Jest to więc rezerwa na grożące ryzyko powstawania szkód wyższych od przeciętnych. Tworzenie tej rezerwy przez zakład ubezpieczeń spełnia zasadę ostrożnej wyceny i znacznie zmniejsza ryzyko prowadzenia tych grup ubezpieczeń, które charakteryzują się zmiennym poziomem szkodowości w czasie [Sangowski 1997, s. 273].

Dla zakładów ubezpieczeń prowadzących ubezpieczenia kredytu krócej niż 5 lat obrotowych musi być ona tworzona jedną z dwóch metod. Ubezpieczyciele kredytu zwiększają rezerwę na wyrównanie szkodowości w każdym roku obrotowym o 75% dodatniego wyniku technicznego, nie więcej jednak niż o wielkość równą 12% składki przypisanej na udziale własnym, aż do osiągnięcia wielkości 150% największego zbioru składki na udziale własnym w tej grupie ubezpieczeń w ciągu roku obrotowego w ostatnich 5 latach obrotowych (metoda 1) lub powyższą rezerwę zwiększa się w każdym roku obrotowym o 75% dodatniego wyniku technicznego, aż do osiągnięcia minimalnej wielkości w wysokości 134% średniego zbioru składki na udziale własnym z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej w tej grupie w ciągu roku obrotowego w ostatnich 5 latach obrotowych (metoda 2).

Dla pozostałych zakładów rezerwy mogą być tworzone dwiema dodatkowymi metodami o charakterze aktuarialnym (3 i 4) [Rozporządzenie 2009, zał. nr 7]¹. Rezerwę tę zwiększa się w każdym roku obrotowym, w którym wskaźnik szkodowości jest mniejszy od średniego wskaźnika szkodowości w okresie odniesienia (nie mniej niż 15 lat oraz nie więcej niż 30 lat), o kwotę równą iloczynowi składki zarobionej w danym roku i różnicy między średnim wskaźnikiem szkodowości w okresie odniesienia oraz wskaźnikiem szkodowości w danym roku, aż do osiągnięcia wymaganej wielkości tej rezerwy. Rezerwy tej nie tworzy się, jeśli w każdym roku w okresie odniesienia zakład ubezpieczeń nie wykazał ujemnego wyniku technicznego.

W metodzie 3 wymagana wielkość tej rezerwy jest równa iloczynowi sześciokrotności standardowego odchylenia z próby wskaźnika szkodowości w kolejnych latach obrotowych okresu odniesienia i kwoty składki zarobionej w danym roku. Powyższą rezerwę zmniejsza się w każdym roku obrotowym, w którym wskaźnik szkodowości jest większy od średniego wskaźnika szkodowości w okresie odniesienia, o kwotę równą iloczynowi składki zarobionej w danym roku i różnicy między wskaźnikiem szkodowości w danym roku oraz średnim wskaźnikiem szkodowości w okresie odniesienia. Niezależnie od przebiegu szkodowości oraz przed uwzględnieniem korekty rezerwy na wyrównanie szkodowości w danym roku rezerwę zwiększa się w każdym roku obrotowym o 3,5% wymaganej wielkości tej rezerwy, aż do

¹ Wszystkie obliczenia odnoszą się do wpływów i kosztów na udziale własnym.

osiągnięcia wymaganej wielkości tej rezerwy. Wymagana wielkość rezerwy na wyrównanie szkodowości oraz kwoty jej zmniejszeń powinny być zredukowane, jeśli z analizy średniego wskaźnika szkodowości i wskaźnika kosztów² w okresie odniesienia wynika, że w składce skalkulowany jest narzut bezpieczeństwa.

W metodzie 4 mówi się o maksymalnej i minimalnej wymaganej wielkości rezerwy na wyrównanie szkodowości. Jest ona równa iloczynowi odpowiednio sześciokrotności i trzykrotności standardowego odchylenia z próby wskaźnika szkodowości w okresie odniesienia i kwoty składki zarobionej w danym roku w grupie ubezpieczeń kredytu. Powyższą rezerwę zmniejsza się w każdym roku obrotowym, w którym wskaźnik szkodowości jest większy od średniego wskaźnika szkodowości w kolejnych latach obrotowych okresu odniesienia, o kwotę równą iloczynowi składki zarobionej w danym roku i różnicy między wskaźnikiem szkodowości w danym roku oraz średnim wskaźnikiem szkodowości w okresie odniesienia, aż do osiągnięcia minimalnej wymaganej wielkości tej rezerwy.

Obie wymagane wielkości tej rezerwy, maksymalna i minimalna, oraz kwoty jej zmniejszeń powinny być zredukowane, jeśli z analizy średniego wskaźnika szkodowości i wskaźnika kosztów w okresie odniesienia wynika, że w składce jest skalkulowany narzut bezpieczeństwa oraz że współczynnik narzutu bezpieczeństwa jest równy co najmniej półtorakrotności standardowego odchylenia z próby wskaźnika szkodowości w kolejnych latach obrotowych okresu odniesienia. Wymienione wielkości powinny być zredukowane poprzez pomnożenie ich przez iloraz półtorakrotności standardowego odchylenia z próby wskaźnika szkodowości w kolejnych latach obrotowych okresu odniesienia i współczynnika narzutu bezpieczeństwa.

W związku z tym, że tworzenie rezerw na wyrównanie szkodowości wchodzi w ciężar kosztów operacyjnych okresu obrachunkowego [Ustawa z dnia 29 września 1994, art. 38] oraz kosztów uzyskania przychodów [Ustawa z dnia 15 lutego 1992, art. 15, ust. 1b], mają one wpływ nie tylko na zagwarantowanie w przyszłości realności ochrony ubezpieczeniowej, ale i na rozmiary wyniku finansowego (zarówno rachunkowego, jak i podatkowego).

Bardzo ważną kwestią mającą wpływ na rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe w ubezpieczeniach kredytu jest wdrażanie MSR (MSSF). W zakładach ubezpieczeń zobowiązanych do jego stosowania wdrożenie MSSF 4 powoduje konieczność zniesienia rezerwy na wyrównanie szkodowości (ryzyka) i rezerwy na szkody katastroficzne. Dotychczas utworzone rezerwy

² Wskaźnik kosztów jest stosunkiem kosztów działalności ubezpieczeniowej i pozostałych kosztów technicznych na udziale własnym do składki zarobionej.

są przenoszone na kapitał własny, co mogło być wykorzystane przez zakłady jako element dokapitalizowania w przypadku wymogu posiadania wyższych wymogów kapitałowych w związku z wdrażaniem Solvency II. Niestety, część zakładów ubezpieczeń wprowadza MSSF 4 od 2005 r., natomiast Solvency II ma wejść w 2014 r. To oznacza, iż zakłady już teraz rozwiązują rezerwy i jednorazowo zasilają kapitał własny. Pozwala to zmniejszać odpisy na ten kapitał z bieżącego okresu i zwiększać dywidendy kosztem pewności ochrony w latach następnych. Natomiast po wejściu Solvency II może się okazać, iż będą one musiały podnosić kapitał w celu spełnienia wymogów Solvency II. Takie rozwiązanie wywołało dyskusje w branży ubezpieczeniowej podczas Solvency II and Accounting Standards Summit w Londynie [Ladbury 2005, s. 8; Dacorogna, Ruettener 2006]. Brak rezerwy na wyrównanie szkodowości spowoduje większą wrażliwość zakładów ubezpieczeń kredytu na zmienność rynków i cykliczność gospodarki oraz branż, a ich rentowność (ROE), liczona według nowych zasad, będzie narażona na większe wahania niż przy wykorzystywaniu tej rezerwy. Rezerwa na wyrównanie szkodowości wpływa pozytywnie nie tylko na akcjonariuszy zakładów ubezpieczeń, ale także na większe zabezpieczenie pokrycia zobowiązań (poziom rezerw techniczno-ubezpieczeniowych). Jej brak, w większym bądź mniejszym stopniu, będzie prowadził do większej zmienności i zwiększonego ryzyka w branży ubezpieczeń kredytu. To z kolei doprowadzi do ograniczeń pojemności, wyższych składek i zwiększenia problemów z pokryciem określonych rodzajów ryzyka przez prywatny sektor ubezpieczeniowy. Jak stwierdził M. Dacorogna [Ladbury 2005, s. 8], jest oczywiste, że w interesie ubezpieczonych leży utrzymywanie tej rezerwy, a nie jej zwrot akcjonariuszom. Jednak dla akcjonariuszy i inwestorów rezerwa ta jest przede wszystkim wartościowym narzędziem zarządzania ryzykiem i długoterminowo wpływa na zmniejszenie zmienności (stabilizację) zysków dla inwestorów.

2. Odmienność stosowania klasycznych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych przez ubezpieczycieli kredytu kupeickiego

Oprócz specyfiki tworzenia rezerwy na wyrównanie szkodowości przez ubezpieczycieli kredytu należy zwrócić uwagę na pewne różnice względem pozostałych ubezpieczycieli *non-life* w tworzeniu klasycznych rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, tj. rezerwy składek, rezerwy na pokrycie ryzyka

niewygasłego, rezerwy na niewypłacone odszkodowania oraz rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczających³.

Rezerwę składek z tytułu umów ubezpieczenia kredytu ustala się tak jak w przypadku pozostałych ubezpieczeń majątkowych metodą indywidualną, jako składkę przypisaną przypadającą na następne okresy sprawozdawcze:

- proporcjonalnie do okresu – gdy szkody mogą wystąpić w dowolnym momencie obowiązywania umowy (ryzyko jest rozłożone równomiernie);
- proporcjonalnie do przewidywanego ryzyka w następnych okresach sprawozdawczych – gdy szkody mogą wystąpić w końcowym okresie obowiązywania umowy lub w dokładnie sprecyzowanym w umowie dniu, stosując dokładną liczbę dni.

Specyfika tworzenia tej rezerwy w ubezpieczeniach kredytu będzie związana z:

- przypadkami umów, w których możliwość zaistnienia szkody jest związana z konkretnym zdarzeniem, np. jednorazową dostawą towarów; w praktyce oznacza to, że w tych przypadkach rezerwa składki powinna się równać przypisowi składki aż do momentu wygaśnięcia ryzyka lub wystąpienia szkody;
- innym okresem odpowiedzialności ubezpieczeniowej uwzględnianym przy jej tworzeniu jest ustalony w umowie ubezpieczenia kredytu okres ubezpieczenia powiększony o okres kredytu, ustalony w decyzjach o przyznaniu limitu (w przypadku braku takiego ustalenia stosuje się okres kredytu zdefiniowany w umowie ubezpieczenia) oraz powiększony o okres przewlekłej zwłoki określony w umowie ubezpieczenia. Po zakończeniu okresu obowiązywania umowy ubezpieczenia, lecz jeszcze w okresie kredytu i w okresie przewlekłej zwłoki, w przypadku nieosiągnięcia deklarowanych obrotów, rezerwę składki wylicza się na podstawie składki wynikającej z faktycznie zgłoszonych obrotów lub na podstawie czynnych w okresie obowiązywania umowy ubezpieczenia limitów ubezpieczeniowych. Po zakończeniu tego okresu rezerwa składki jest rozwiązywana całkowicie⁴.

Rezerwę na pokrycie ryzyka niewygasłego tworzy się tak jak w przypadku pozostałych ubezpieczeń majątkowych na pokrycie odszkodowań, jakie mogą wynikać z przyszłych szkód w odniesieniu do umów ubezpieczenia kredytu, które nie wygasają z ostatnim dniem okresu sprawozdawczego. Stanowi ona różnicę pomiędzy przewidywaną wartością przyszłych odszkodowań, które mogą wynikać z przyszłych zdarzeń w odniesieniu do umów ubezpieczenia kredytu, które nie wygasają z końcem okresu sprawozdawczego, a wielkością

³ Opracowano na podstawie: [Regulamin 2007].

⁴ Na przykładzie KUKE.

rezerwy składek oraz ewentualnych składek, które w dalszym ciągu mogą być przypisane z tytułu tych umów i dotyczą tego samego okresu ubezpieczenia.

Specyfika tej rezerwy w ubezpieczeniach kredytu będzie związana z jej tworzeniem dla rodzajów ryzyka ubezpieczeniowego, które charakteryzują się wysokim prawdopodobieństwem przekształcenia się w odszkodowanie, zostały zgłoszone przez ubezpieczającego jako zagrożenie szkodą, lecz nie wystąpiła jeszcze szkoda ubezpieczeniowa w rozumieniu ogólnych warunków ubezpieczenia. Omawianą rezerwę tworzy się na podstawie ważnych informacji dodatkowych o wysokim zwiększeniu ryzyka wypłaty odszkodowania, które może mieć istotny wpływ na wynik finansowy ubezpieczyciela kredytu.

Rezerwy na niewypłacone odszkodowania są tworzone przez ubezpieczycieli kredytu podobnymi metodami jak przez pozostałych ubezpieczycieli *non-life*. Poza podobnymi rezerwami dotyczącymi szkód zgłoszonych o ustalonej kwocie odszkodowania, spraw spornych sądowych pomiędzy ubezpieczonym i ubezpieczycielem oraz kosztów likwidacji szkód i windykacji regresów⁵ ubezpieczyciel kredytu tworzy specyficzne rezerwy na sprawy sporne pomiędzy ubezpieczającym i dłużnikiem oraz rezerwy na zgłoszone zagrożenia szkodą [Regulamin 2007; 2008]

Rezerwa na sprawy sporne, w których ubezpieczycielowi kredytu zostało zgłoszone roszczenie odszkodowawcze, gdzie wypłata odszkodowania może nastąpić po rozstrzygnięciu sporu pomiędzy ubezpieczającym a jego dłużnikiem, jest ustalana metodą aktuarialną na podstawie współczynnika wypłaconych odszkodowań w sprawach poprzednio spornych, przez które rozumie się odszkodowania, które zostały wypłacone po rozstrzygnięciu sporu pomiędzy ubezpieczającym a jego dłużnikiem, który zaistniał przed wypłatą lub odmową wypłaty odszkodowań, obliczony na podstawie dostępnych danych z całego okresu działalności ubezpieczeniowej ubezpieczyciela kredytu, według wzoru [Regulamin 2008]:

$$W_{\text{WSO}} = \frac{O}{S = O},$$

gdzie:

W_{WSO} – współczynnik wypłaconych odszkodowań w sprawach poprzednio spornych,

⁵ Na przykład w KUK S.A. rezerwy na koszty likwidacji szkód są tworzone metodą aktuarialną według współczynników procentowych wyliczanych przez aktuarusza. W 2007 i 2008 r. tworzone były na poziomie odpowiednio 14% i 17% wartości rezerw na niewypłacone odszkodowania w zestawieniu brutto i 6% w zestawieniu na udziale reasekuratorów. Z kolei rezerwa na koszty windykacji regresów w TUiR Warta S.A. wynosi w przypadku braku informacji niezbędnych do jej wyliczenia 5% wartości przewidywanych regresów.

O – wartość wypłaconych odszkodowań w odniesieniu do należności w sprawach poprzednio spornych,

S – łączna wartość aktualnych spraw spornych, w których zostało zgłoszone roszczenie odszkodowawcze.

Wysokość rezerwy obliczana jest według wzoru:

$$R_{SP} = S \cdot W_{WSO},$$

gdzie:

R_{SP} – wysokość rezerwy na sprawy sporne, w których zostało zgłoszone roszczenie odszkodowawcze.

Rezerwa wynikająca ze spraw spornych pomiędzy ubezpieczającym a jego dłużnikiem, w których nie zostało zgłoszone roszczenie odszkodowawcze, jednakże miało już miejsce zdarzenie wywołujące szkodę, tworzona jest w celu pokrycia przyszłych wypłat odszkodowań, które nastąpią w przypadku zgłoszenia roszczenia odszkodowawczego, po rozstrzygnięciu sporu pomiędzy ubezpieczającym a jego dłużnikiem. Wysokość tej rezerwy ustala się, stosując współczynnik wypłaconych odszkodowań w sprawach poprzednio spornych W_{WSO} zastosowany przy ustalaniu rezerwy na sprawy sporne, w których zostało zgłoszone roszczenie odszkodowawcze.

Wysokość tej rezerwy ustala się według wzoru [Regulamin 2008]:

$$R_{SPN} = S_N \cdot W_{WSO},$$

gdzie:

R_{SPN} – wysokość rezerwy na sprawy sporne, w których nie zostało zgłoszone roszczenie odszkodowawcze,

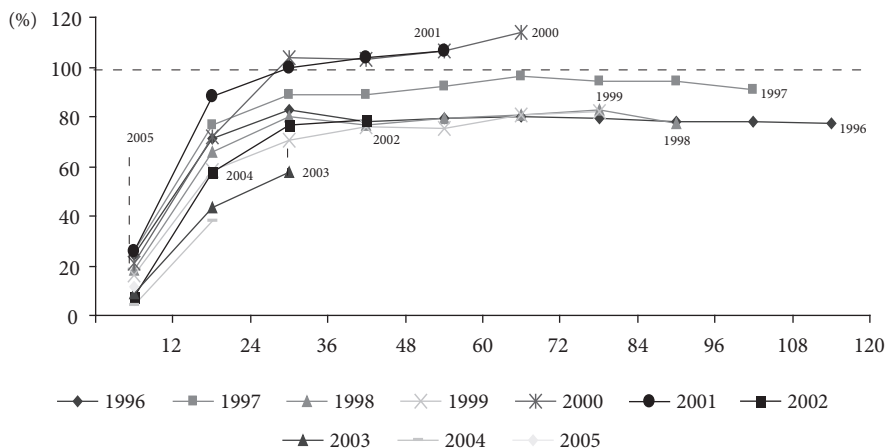
S_N – łączna wartość aktualnych spraw spornych, w których nie zostało zgłoszone roszczenie odszkodowawcze,

W_{WSO} – współczynnik wypłaconych odszkodowań w sprawach poprzednio spornych.

Rezerwa wynikająca ze zgłoszonych zagrożeń szkodą w ubezpieczeniach kredytu jest tworzona w przypadku, gdy zgodnie z postanowieniami umowy ubezpieczenia wystąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, nawet jeśli jeszcze jej nie zgłoszono. Jest to rezerwa IBNR, tzn. na szkody i wypadki zasze, ale niezgłoszone i tym samym zakładowi ubezpieczeń nieznane. Rezerwa ta, w przypadku KUKE, tworzona była w latach 2007–2008 w wysokości kwoty oszacowanej, w odniesieniu do należności bezspornych na podstawie zgłoszonego zagrożenia szkodą:

- w zakresie umów ubezpieczenia krótkoterminowych należności eksportowych od ryzyka handlowego – na poziomie odpowiednio 66% i 63%

Rok zajęcia szkody	Składka zarobiona w mln CHF	Miesiące rozwoju (rozliczania) szkód										Ostateczny wskaźnik szkodowości	Podział odszkodowań na:		
		12	24	36	48	60	72	84	96	108	120		O _w	R _{sz}	IBNR
1996	418	24,3%	71,1%	82,9%	78,3%	79,4%	80,1%	79,4%	78,0%	78,0%	77,1%	77,4%	72,2%	4,8%	0,3%
1997	406	25,6%	76,9%	89,0%	89,0%	92,4%	96,1%	94,5%	94,2%	91,1%		91,1%	82,5%	8,5%	0,0%
1998	405	18,0%	66,0%	80,3%	76,9%	79,6%	80,8%	82,7%	77,3%			78,1%	70,0%	7,3%	0,8%
1999	422	16,2%	58,3%	70,5%	75,9%	75,0%	80,9%	82,1%				82,7%	70,4%	11,7%	0,6%
2000	518	21,3%	71,6%	103,7%	103,1%	106,5%	113,7%					119,5%	100,4%	13,2%	5,8%
2001	657	25,8%	87,8%	99,7%	103,5%	106,3%						107,7%	95,5%	10,8%	1,3%
2002	478	7,6%	57,9%	76,6%	78,5%							81,1%	62,8%	15,8%	2,6%
2003	417	8,5%	43,2%	57,4%								68,4%	40,8%	16,5%	11,1%
2004	423	4,3%	37,7%									65,0%	20,0%	17,7%	27,3%
2005	338	11,7%										72,3%	2,5%	9,2%	60,7%

O_w – odszkodowania wypłacone,
R_{sz} – rezerwa na niewypłacone odszkodowania bez IBNR,
szkody jako % składek zarobionych

Dziesięcioletni „trójkąt szkód” z portfela reasekuracji ubezpieczeń kredytu i gwarancji Swiss Re

Źródło: [Development 2006, s. 19]

dla Europolisy oraz 30% i 26% dla polisy obrotowej wartości zgłoszonych zagrożeń;

- w zakresie umów ubezpieczenia krótkoterminowych wierzytelności przysługujących faktorowi od dłużników z krajów OECD na poziomie odpowiednio 30% i 26% wartości zgłoszonych zagrożeń;
- w zakresie umów ubezpieczenia krótkoterminowych należności krajowych – na poziomie odpowiednio 31% i 24% wartości zgłoszonych zagrożeń;
- w zakresie umów ubezpieczenia krótkoterminowych wierzytelności przysługujących faktorowi od dłużników krajowych na poziomie odpowiednio 31% i 24% wartości zgłoszonych zagrożeń, w przypadku frontingu na poziomie 22% wartości zgłoszonych zagrożeń [Regulamin 2007; 2008].

W przypadku innych ubezpieczycieli rezerwa tworzona jest najczęściej w wysokości 100% niezapłaconych należności, niezależnie od tego, czy są one objęte zgłoszeniem szkody, czy też pozyskano informacje o zdarzeniach wskazujących na zajście szkody. Przy jej tworzeniu uwzględnia się limit ubezpieczeniowy dla odbiorcy, maksymalny limit odszkodowań dla dostawcy, udział własny ubezpieczającego oraz ewentualne fransyzy.

W celu oszacowania wielkości rezerwy IBNR w ubezpieczeniach kredytu najczęściej wykorzystuje się historyczne dane o szkodach, przenosząc je do tzw. trójkątów szkód. Ilustrację na przykładzie jednego z największych reasekuratorów ubezpieczeń kredytów i gwarancji Swiss Re przedstawiono na poniższym rysunku. Szczególną uwagę zwracają lata kryzysu 2000 i 2001, w których szkodowość ostateczna znacznie przekroczyła 100% (niewypłacalność m.in. Enronu i K-Mart).

Na polskim rynku ubezpieczeniowym przeprowadzono kompleksowe badania rezerw szkodowych na podstawie trójkątów szkód [Bijak, Smętek i Szymański 2006]. W przypadku tej metody dla poszczególnych rodzajów ubezpieczeń oszacowuje się przeciętne relacje zachodzące między wypłatami dokonanymi w latach sąsiednich, czyli tzw. współczynników rozwoju szkód (współczynników przejścia). Na ich bazie oraz na podstawie znanej wysokości wypłaconych odszkodowań dokonuje się projekcji wartości przyszłych wypłat odszkodowań (tabela 1).

Tabela 1. Struktura przewidywanych wypłat według okresu rozwoju szkód (w %)

Grupa ubezpieczeń	1 rok	2 rok	3 rok	4 rok	5 rok	6 rok	7 rok	Kolejne lata łącznie
Grupa 1	65,50	96,78	99,18	99,65	99,75	99,92	99,95	100,00
Grupa 2	74,18	96,29	98,58	99,12	99,35	99,37	99,40	100,00
Grupa 3	82,23	99,24	99,44	99,58	99,68	99,79	99,80	100,00
Grupa 4	41,77	86,19	99,51	99,51	100,00	100,00	100,00	100,00
Grupa 5	56,19	89,99	92,89	96,99	98,37	99,95	100,00	100,00
Grupa 6	39,37	84,04	95,01	98,34	99,11	99,21	99,48	100,00
Grupa 7	54,74	83,09	90,72	95,49	95,65	95,67	95,67	100,00
Grupa 8	67,58	92,57	96,17	97,55	98,14	98,41	98,66	100,00
Grupa 9	67,49	92,98	96,15	97,51	98,59	98,88	99,07	100,00
Grupa 10	50,60	69,47	73,42	75,47	76,80	77,98	79,22	100,00
Grupa 11	44,38	67,57	86,66	89,05	89,10	89,10	89,10	100,00
Grupa 12	20,38	62,65	73,23	80,71	82,63	83,95	83,95	100,00
Grupa 13	31,71	49,98	55,07	58,60	61,41	66,52	68,12	100,00
Grupa 14	47,79	85,70	98,63	101,78	96,23	94,67	90,68	100,00
Grupa 15	55,04	93,58	95,09	94,64	99,58	97,89	97,40	100,00
Grupa 16	43,49	80,16	94,18	94,66	97,11	97,72	97,88	100,00
Grupa 17	46,49	86,42	95,82	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Grupa 18	82,39	97,94	99,49	99,53	99,58	99,58	99,58	100,00

Źródło: [Bijak, Smętek i Szymański 2006, s. 21].

Z punktu widzenia ustalania wysokości rezerw na niewypłacone odszkodowania oraz ostatecznej wysokości szkody istotne jest dokonanie podziału poszczególnych grup ubezpieczeń na ubezpieczenia o krótkim i długim okresie rozliczania szkód⁶ i inkubacji szkód⁷.

Ubezpieczenia kredytu (grupa 14) można zaliczyć do ubezpieczeń o krótkim okresie rozliczania szkód i długim okresie inkubacji szkód (tabela 2), podobnie jak ubezpieczenia casco pojazdów szynowych (grupa 4), ubezpieczenia casco statków żeglugi morskiej i śródlądowej (grupa 6) oraz ubezpieczenia ochrony prawnej (grupa 17).

Tabela 2. Przewidywany przeciętny okres całkowitego rozliczenia oraz inkubacji szkód

Grupa ubezpieczeń	Okres rozliczenia szkód		Okres inkubacji szkód	
	rok rozwoju szkody	typ ubezpieczenia	rok rozwoju szkody	typ ubezpieczenia
Grupa 1	2	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 2	2	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 3	2	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 4	3	krótki okres rozliczania	2	długi okres inkubacji
Grupa 5	4	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 6	3	krótki okres rozliczania	2	długi okres inkubacji
Grupa 7	4	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 8	3	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 9	3	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 10	>7	długi okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 11	>7	długi okres rozliczania	2	długi okres inkubacji

⁶ W przeprowadzonym badaniu do ubezpieczeń o krótkim okresie rozliczania szkód zaliczono te, dla których 95% wysokości roszczeń rozliczane jest przez okres (przeciętny okres całkowitego rozliczenia szkód $x_{0,95}$) nie dłuższy niż 4 lata (okresy rozwoju), natomiast do ubezpieczeń o długim okresie rozliczania szkód należą te, dla których okres ten przekracza 4 lata. Okres graniczny (4 lata) zgodny jest z postanowieniami art. 60 ust 1 pkt g) podpunkt i) [Dyrektywy 91/674/EWG] zezwalającymi na dyskontowanie rezerw w ubezpieczeniach nie na życie, gdy przewidywany przeciętny okres likwidacji szkody wynosi co najmniej cztery lata od dnia jej zaksięgowania.

⁷ Okres inkubacji szkód to okres od powstania szkody do rozpoczęcia jej rozliczania. W przeprowadzonym badaniu do ubezpieczeń o krótkim okresie inkubacji szkód należą te, dla których 50% wysokości roszczeń jest rozliczane przez okres (przeciętny okres inkubacji szkód $x_{0,50}$) nie dłuższy niż rok (jeden okres rozwoju), natomiast do ubezpieczeń o długim okresie inkubacji szkód należą te, dla których okres tej jest dłuższy.

cd. tabeli 2

Grupa ubezpieczeń	Okres rozliczenia szkód		Okres inkubacji szkód	
	Rok rozwoju szkody	Typ ubezpieczenia	Rok rozwoju szkody	Typ ubezpieczenia
Grupa 12	>7	długi okres rozliczania	2	długi okres inkubacji
Grupa 13	>7	długi okres rozliczania	3	długi okres inkubacji
Grupa 14	3	krótki okres rozliczania	2	długi okres inkubacji
Grupa 15	3	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji
Grupa 16	5	długi okres rozliczania	2	długi okres inkubacji
Grupa 17	3	krótki okres rozliczania	2	długi okres inkubacji
Grupa 18	2	krótki okres rozliczania	1	krótki okres inkubacji

Źródło: [Bijak, Smętek i Szymański 2006, s. 22].

Rezerwę na premie i rabaty (bonifikaty) dla ubezpieczających tworzy się przy uwzględnieniu wszystkich przewidywanych kwot, o które powiększane będą przyszłe odszkodowania oraz inne świadczenia należne z umów ubezpieczenia kredytu lub o które pomniejszane będą przyszłe składki, zgodnie z zawartą umową ubezpieczenia. Tworzy się ją metodą indywidualną dla umów ubezpieczenia kredytu:

- gdy w ich treści zawarta jest klauzula gwarantująca wypłatę rabatu (premii) za bezszkodowość lub niską szkodowość (tzw. klauzula dobrego przebiegu) i nie został on jeszcze wypłacony;
- jeżeli dla danego okresu rozliczeniowego polisy nie zostały wypłacone odszkodowania lub wypłacone odszkodowania wraz z utworzonymi rezerwami szkodowymi nie przekroczyły limitu ustalonego w umowie ubezpieczenia;
- jeżeli dany okres rozliczeniowy polisy zakończył się – najczęściej w przypadku przedłużenia danej umowy ubezpieczenia – na kolejny okres.

Rezerwę tę tworzy się w wysokości iloczynu ustalonego w umowie ubezpieczenia wskaźnika rabatu⁸ i wartości składki z wystawionych rachunków, zaliczonych do okresu rozliczeniowego polisy. Natomiast rozwiązuje się ją w przypadku:

- wypłaty rabatu za bezszkodowość (niską szkodowość) za dany okres rozliczeniowy polisy,

⁸ Standardowo, poza okresami kryzysu, wynosi on 10% składki w przypadku umów bezszkodowych. Poziom tej rezerwy w Polsce wynosi średnio 5% składki przypisanej brutto z ubezpieczeń kredytu (grupa 14).

- utraty przez ubezpieczającego prawa do bonifikaty, zgodnie z postanowieniami umowy ubezpieczenia.

Rezerwy tej nie tworzy się w przypadku zniżki uwzględnionej w taryfie składki ubezpieczeniowej.

Zakończenie

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe stanowią istotny instrument zarządzania gospodarką finansową ubezpieczyciela kredytu. Ich znaczenie jest kluczowe z uwagi na specyfikę i charakter pokrywanego ryzyka oraz w związku ze znaczną cyklicznością osiąganych wyników. Rzecz w tym, aby specjalista od niewypłacalności, jakim jest ubezpieczyciel kredytu, sam nie miał problemów finansowych. Do takich może doprowadzić polityka minimalizowania rezerw, co może mieć w konsekwencji, ze względu na brak środków na pokrycie trudnych do przewidzenia przyszłych zobowiązań z tytułu odszkodowań ubezpieczeniowych, katastrofalne skutki w okresach zwiększonej szkodowości.

Bibliografia

- Bijak, W., Smętek, M., Szymański, G., 2006, *Analiza rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia z tytułu ubezpieczeń pozostałych osobowych i majątkowych w oparciu o trójkąt szkód*, Departament Systemów Informacyjnych i Standardów Nadzoru, Urząd Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, Warszawa.
- Dacorogna, M., Ruettenner, E., 2006, *Why Time-diversified Equalization Reserves Are Something Worth Having*, Insurance Day, in the media, February.
- Development of Claim Ratios by Line of Business* 2006, Investors' day, Swiss Re, 20 November.
- Dyrektywa Rady Wspólnot Europejskich 91/674/EWG z 19 grudnia 1991 roku w sprawie rocznych i skonsolidowanych sprawozdań finansowych zakładów ubezpieczeń, Dz.Urz. L 374, z 31.12.1991 r.
- Ladbury, A., 2005, *Equalisation Reserve Debate Should Reopen*, *Delegates Told*, Insurance Day, 6 December.
- Regulamin tworzenia, rozwiązywania i sposobu wykorzystywania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych 2007, KUKE S.A.
- Regulamin tworzenia, rozwiązywania i sposobu wykorzystywania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych 2008, KUKE S.A.

- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2009 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji, Dz.U. 2009, nr 226, poz. 1825.
- Sangowski, T., 1997, *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – rola i znaczenie oraz rodzaje, zasady i metody ich tworzenia*, w: *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej*, Wąsiewicz, A. (red.), t. 3, BRANTA, Bydgoszcz.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jednolity, Dz.U. 2000, nr 54, poz. 654 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 2009, nr 152, poz. 1223 z późn. zm.